

Høringsinnspill tvangsbegrensningsloven

Dette er høringssvar fra Forandringsfabrikken, som bygger tett på svar fra barn og unge i hele landet. Når vi snakker om "barn" i teksten under mener vi alle under 18 år. Det er reglene for denne gruppa vi gir innspill til.

Undersøkelsen "Hvis jeg var ditt barn"

Norge har hatt veldig lite kunnskap om konsekvensene av bruk av tvang mot barn og unge i psykisk helsevern. Forandringsfabrikken har derfor gjennomført en dybdeundersøkelse der 63 unge i alderen 13-21 år delte erfaringer og ga råd. Undersøkelsen er oppsummert i rapporten "Hvis jeg var ditt barn - om tvang i psykisk helsevern" (2019). Den inneholder svært alvorlige svar til Norge. Svarene som går igjen er blant annet at det å bli utsatt for tvang fører til at barn og unge mister respekt for sin egen kropp, og at traumer som barn og unge har med seg fra tidligere i livet, forsterkes. I tillegg skapes traumer, også for de som ikke har med seg traumer fra tidligere. Ikke minst forteller de unge at hjelpen man skal få der man er innlagt ikke blir nyttig, fordi man mister tillit til voksne når tvang brukes.

Et hovedsvar i undersøkelsen er at tvang ofte blir brukt når ungdom har det vondt og viser det gjennom frustrasjon, utagering, selvskading, psykose - og suicidale tanker og handlinger. Tvang brukes også når ungdom ønsker å dra eller rømmer fra sengeposten, og når de spiser lite. Noen voksne bruker tvang for å få det stille på sengeposten.

De fleste av ungdommene forteller om noen voksne som bruker raskere tvang enn andre. Mange tror dette kan handle om at de lettere blir redde og strever med å møte ungdommene på gode måter. Mange av de unge beskriver at i mange situasjoner kunne mye annet vært prøvd, istedenfor tvang. De har opplevd at forskjellige voksne har reagert ulikt på ganske like situasjoner, der noen voksne løser vanskelige situasjoner klokt, mens andre bruker tvang.

Tvangsmidlene de unge gir svar om er kroppsvisitering, tvangsmedisinering, fotfølging, belter, holding, tvangsernæring og skjerming. Formene for tvang er ulike, men opplevelsene av å bli brukt tvang mot har mye til felles. Mange av ungdommene i undersøkelsen forteller om hvordan tvang skaper veldig vonde følelser. Mange mister tillit og tro på voksne som bruker tvang og beskriver at det blir vanskelig å samarbeide med de voksne etterpå. Det er vanskelig å være ærlig om hva som gjør vondt og om hva de trenger. Når de ikke får snakket om det som gjør vondt, blir hjelpen mindre nyttig. Flere beskriver at tvangen har bidratt til at de har fått et annet syn på seg selv og kroppen sin. Tre av fire av ungdommene som deltok svarte at de hadde opplevd å blitt brukt makt, vold eller overgrep mot, fra familie eller andre, før de var innlagt. De fleste hadde ikke fortalt om dette til noen i psykisk helsevern. Da de voksne utsatte barna for tvang visste de ikke hvilke opplevelser barna bar med seg fra tidligere.

Ny lov må vise ny vei

De alvorlige svarene fra barn og unge må en ny lov om tvang ta innover seg. Vi må få en lov som viser helt tydelig at i Norge skal vi ha andre måter å møte unge som har det vondt enn å bruke tvangsmidler og tvangsbehandling. Fra våre undersøkelser vet vi at det finnes innleggelsesposter som får til å møte barn og unge varmt og håndterer vanskelige situasjoner gjennom samarbeid med den unge som har det vondt, i stedet for å ta i bruk tvangsmidler. Noen ganger blir en ungdom brukt tvang mot i en situasjon et sted, men når samme ungdom kommer til et annet sted, brukes ikke tvang i tilsvarende situasjon. Det er ikke sånn at ungdommer på noen kanter av landet (der det brukes mye tvang) er mer trøbbel enn ungdommer på andre kanter av landet. Det viktige er hvordan sengepostene jobber for å gjøre det trygt for de barna som er innlagt der.

I Norge har det blitt sagt i mange år at man skal bruke mindre tvang. Når undersøkelsen blant barn og unge likevel viser så alvorlige resultater kan vi ikke bare "håpe på" at stedene som bruker mye tvang skal begynne å jobbe på andre måter. Vi må få en lov som sier helt klart hva de *må* gjøre for å sikre god hjelp uten bruk av tvang, og hva *de ikke har lov til* å gjøre mot barn.

Forandringsfabrikken mener at Norge må gjøre absolutt alt vi kan for å unngå at barn blir utsatt for tvang.

Psykiskhelseproffer i Forandringsfabrikken - unge med erfaring fra psykisk helsevern - har i flere runder gitt innspill til tvangslovutvalget. Rapporten "Hvis jeg var ditt barn" var et direkte bidrag til kunnskapsgrunnlaget for NOUen og er omtalt der, sammen med de få andre kunnskapskildene som finnes på tema. I kapittel 10.6 om tvang mot barn drøftes mange viktige spørsmål som gjelder barn spesifikt. Vi forventet derfor at forslaget til lov skulle være et bedre regelverk for barn, som tydeliggjorde barns spesielle behov og rettigheter. Vi mener dessverre at utvalgets forslag ikke gjør det.

Utvalget sier tydelig at de ønsker å bidra til å redusere bruk av tvang, de understreker institusjonenes plikt til forebygging og retten til et tilrettelagt tjenestetilbud uten bruk av tvang. Ut fra de alvorlige svarene om konsekvenser av tvangsbruk er dette fokuset veldig bra. Dessverre tror vi likevel ikke dette lovforslaget vil bidra til å redusere bruk av tvang mot barn. Lovforslaget er veldig vanskelig å forstå, og å virkelig skjønne hva de ulike reglene betyr for barn virker nesten umulig. Psykiskhelseproffer har lest forslaget grundig - og snakket med mange jurister. Men hva vil denne loven egentlig bety for Norge? Nå, mer enn noen gang, mener vi helt klart at reglene som gjelder barn må tydeliggjøres. Vi ber derfor Helse- og omsorgsdepartementet om å gjennomgå reglene som gjelder barn og utarbeide et eget kapittel i loven om dette. Sånn som det er nå er hva som gjelder barn fryktelig uklart, og det er alvorlig. Det kan føre til feil forståelse av loven blant fagfolk, og ikke minst er det umulig for barn og unge selv å vite hva voksne har lov til å gjøre mot dem.

Hva loven må sikre, i følge barns erfaringer og råd

Når tvang diskuteres har vi opplevd at det er som om mange glemmer å snakke om hva som er målet med at barn og unge er på en innleggelsespost i psykisk helsevern. Vi mener at den tanken må man ha med seg hele veien, hvis man skal klare å redusere bruk av tvang. Barn og unge ber om at en innleggelsespost må være et sted der man kan kjenne seg trygg, hvis posten skal kunne gi hjelp som oppleves nyttig. Å jobbe for trygghet er derfor det viktigste det går an å

gjøre på en sengepost. Med trygghet kan hjelpen bli mer nyttig, og hvis det er trygt å være på sengeposten blir det tryggere inni barna, og da blir det mindre tvangsbruk. Samtidig som det blir tryggere for hvert enkelt barn blir det tryggere for andre som er innlagt og for de ansatte.

Ut fra barn og unges kunnskap må Norge ha en lov som sikrer:

- **Klart og tydelig regelverk som gjelder barn.** De som jobber på en innleggelsespost må vite hva som er lov til å gjøre og ikke, inkludert at de må vite om og følge opp de kravene som stilles til forebygging og tillitsskapende arbeid. Da må reglene om tvang mot barn være samlet på et sted, så de er lett tilgjengelige og går an å forstå for de som jobber med barn.
- **Barns rett til å bli hørt på en trygg måte.** At de voksne får til å samarbeide med barn og unge på en trygg måte er noe av det viktigste som kan forebygge tvang. Samarbeid gir tillit, og dermed trygghet. Barn har klare rettigheter til å bli hørt, både etter Barnekonvensjonen, Grunnloven og pasient- og brukerrettighetsloven. Forandringsfabrikken undersøkelser viser likevel at mange barn som er innlagt i psykisk helsevern ikke opplever at de blir samarbeidet med og lyttet til. Det gjelder særlig de som de voksne ser på som "veldig syke". At voksne mener et barn er "for sykt" til å mene noe om hva som er best for seg selv, og at de derfor ikke lyttes til, får alvorlige konsekvenser som i noen tilfeller leder direkte til tvangsbruk, og andre ganger mer indirekte gjennom at barn mister tillit til voksne. I NOUen står det om at barns rett til å bli hørt er det sentrale for å sikre barns rett til beskyttelse. For at barn skal bli hørt må det legges til rette for dette. Med dette lovforslaget er det en rekke bestemmelser som skal sikre medvirkning for personen det gjelder (blant annet § 2-2, § 2-4, § 3-1, § 3-4). Det er bra, og ser ut som en styrking sammenlignet med sånn loven er i dag. Men ut fra svarene fra barn og unge er det helt nødvendig at det presiseres i loven at dette også gjelder barn, og på hvilken måte. For å kunne sikre barns rett til beskyttelse og for å kunne gjøre vurderinger av hva som er barnets beste må psykisk helsevern gjøre det trygt nok til at de kjenner barnets egne beskrivelser av sitt liv, og hva barnet trenger i situasjoner der de får det vanskelig. Dette innebærer at barnet selv må inkluderes, det kan ikke være sånn at det er foreldre eller andre pårørende som uttaler seg på vegne av barnet. Det må komme tydelig frem at psykisk helsevern må snakke direkte med barnet, og dette må dokumenteres. Dersom både barnet og foreldre/pårørende uttaler seg må det komme tydelig frem i dokumentasjonen hvem som har sagt hva. Barn må få tilbud om å snakke med helsepersonellet alene.
- **Tett samarbeid med barn.** I tillegg til en tydelig bestemmelse om barns rett til å bli hørt trygt må det konkret stå om hvordan barn som er innlagt skal samarbeides tett med. Dette må inkludere retten til forståelig informasjon og til å være involvert i beslutningsprosesser. Det må fremgå tydelig at institusjonene har en plikt til å sikre dette for hvert enkelt barn uavhengig av hvordan foreldre eller andre er involvert. Hvert enkelt barn må samarbeides med uansett.

- **Trygghet for barn.** At barn og unge opplever institusjonen som et trygt sted å være er et av de viktigste forebyggende tiltakene. Institusjonene må forpliktes til å jobbe systematisk for at det skal oppleves trygt for barn å være innlagt der.
- **Trygghetsplan for hvert barn.** Lovforslaget forplikter institusjonene til å jobbe med forebygging og til å tilrettelegge tjenestetilbudet i samarbeid med personen det gjelder (Kapittel 2 og 3). Etter erfaringer og råd fra barn og unge er det å ha en konkret plan for vanskelige situasjoner et viktig virkemiddel. Ved innleggelser må helsepersonell spørre barnet tidlig i oppholdet hvilke smerteuttrykk barnet kan ha når hun/han har det vondt og hva barnet da trenger. Det må være rutine for å dokumentere dette som en plan som tas aktivt i bruk. Planen må inneholde barnets beskrivelse av hvordan det vil bli møtt trygt i situasjoner som oppleves utrygge eller vonde for barnet. Det må alltid være rom for å gjøre endringer i planen.
- **Forbud mot bruk av mekaniske innretninger mot barn.** Svarene fra barn om hvilke konsekvenser det å legge barn i belter har er ALT for alvorlige til at Norge kan fortsette med dette. Det kan ikke være lov til å legge barn i belter, og forbudet må gjelde umiddelbart. Erfaringer og råd fra barn sier at mekaniske tvangsmidler gjør det vonde enda verre, og at institusjonene er nødt til å jobbe helt annerledes med trygghet for å unngå situasjonene som i dag fører til bruk av dette.
- **Forbud mot bruk av mekaniske innretninger mot barn til behandling av spiseforstyrrelser.** Lovforslaget inneholder unntak fra forbud om bruk av tvangsmidler for behandling av spiseforstyrrelser (§ 6-16). Vi ber om at dette unntaket fjernes. Forbud mot bruk av mekaniske tvangsmidler for barn må også gjelde ved behandling av spiseforstyrrelser. Konsekvensene ved bruk av mekaniske tvangsmidler er like alvorlige for de som er til behandling for spiseforstyrrelser som for andre. Institusjonene må jobbe for å gjøre det trygt å få i seg næring på andre måter, og da kan ikke bruk av mekaniske tvangsmidler være et alternativ.
- **Forbud mot tvangsmedisinering.** Også når det gjelder tvangsmedisinering som skadeavverging er konsekvensene for barn ALT for alvorlige til at det kan være tillatt. Det kan ikke være lov å tvangsmedisinere barn som skadeavverging, selv om situasjonen er alvorlig. § 4-6 kan ikke gjelde for barn. Hvis det likevel fortsetter å være lov må det som et MINIMUM stå at det også i psykisk helsevern må være det absolutt siste alternativet, sånn som det står om situasjoner utenfor psykisk helsevern.
- **Dokumentasjon av barnets opplevelse av tvang.** Hvis helsepersonell har brukt tvang må barnet i etterkant få snakke med en det er trygg på og barnet og denne personen må sammen dokumentere hvordan barnet opplevde tvangen. Forslagets § 2-4 om evaluering innebærer at personer skal delta i slik evaluering. For barn er det særlig viktig at dette gjøres på en så trygg måte som mulig, for eksempel gjennom at barnet selv får si hvem de ønsker å ha denne samtalen med. Barnets beskrivelse av

situasjonen bør fremgå først i dokumentasjonen, før de voksnes beskrivelse av samme situasjon.

- **At barns stemme kommer tydelig frem i protokoller og tvangsvedtak.** For å sikre barns rettssikkerhet må barnets beskrivelser av hva som har skjedd og hvordan situasjonen oppsto stå først i dokumentasjonen, før de voksnes beskrivelser.
- **At barn får vite hvilke rettigheter de har, og har mulighet til å klage.** De som skal kontrollere om institusjonene følger loven må jobbe på en måte som gjør det mulig at unge kan snakke med dem. Få barn i dag vet om Kontrollkommisjonen, og de fleste stedene vi har hatt undersøkelse er det få som har snakket med kontrollkommisjonen når de har vært på besøk. Forslaget fra utvalget er at det opprettes tvangsbegrensningsnemnder. Hvis det skal være noe hjelp i disse for barn må det tydeliggjøres akkurat hvordan dette skal skje. Sånn som nemndene er beskrevet nå kan vi ikke forstå at de skal kunne sikre barns rettssikkerhet. Det må som et minimum stå at nemndene må snakke med barn før de godkjenner tvangsprotokoller og at når tvangsbegrensningsnemndene skal snakke med barn må barna få snakke alene eller få ha med seg en person de er trygg på og har valgt selv. Det bør også være et krav at nemndene må bruke et enkelt og forståelig språk i både skriftlig og muntlig kontakt med barn.

Et nytt regelverk som er trygt for barn

Norge trenger en lov som gir bedre beskyttelse til barn enn den loven vi har i dag - så vi ber dere om å ikke legge bort den tanken. Når et nytt forslag til lov nå lages ber vi om at dere grunnleggende bygger de nye reglene på erfaringer og råd fra barn.

Det er mye mer i forslaget til lov vi kunne og burde kommentert på ut fra svar fra barn. Nå har vi i dette svaret trukket ut det mest grunnleggende, som virkelig må sikres. Når dere jobber videre med reglene ber vi dere om å bruke rådene fra barn og unge. De er kort og tydelig presentert i rapporten "Hvis jeg var ditt barn". Hvis dere vil ha grundigere forklaringer eller å samarbeide om hvordan noen deler av lovforslaget konkret bør se ut bidrar Psykiskhelseproffene gjerne til dette.

Til slutt et hjerteønske fra Psykiskhelseproffene:

Kjære dere som har makt over hvordan denne loven skal være. Barn i hele Norge er helt avhengige av at den blir trygg og at den hjelper og beskytter barn mer enn den ødelegger. Nå er det dere som bestemmer, og vi ber dere fra hjertene våre om å lage en lov som bygger på rådene fra oss som har kjent tvang på kroppen.